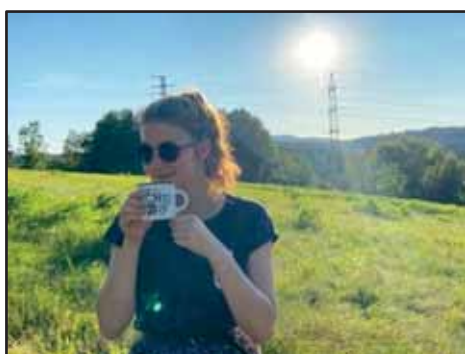

FOKUS
M Ě S Í Č N Í K

KARLOVARSKÝ KRAJ | PROSINEC 2020

ROZHOVOR:
KATKA VÁCLAVÍKOVÁ
(STR. 3)

VÁNOČNÍ OBCHŮDEK
(STR. 9)

POZNÁTE HLÁŠKY
Z ČESKÝCH FILMŮ?
(STR. 16)

ZVÍŘATA ON-LINE
(STR. 20)

 ► **Svépomocná skupina rodičů:** Kvůli COVID-19 byla zrušená, konkrétní termíny se zatím neplánují.

Rozhovor	▶ 3
STD KV: Vánoční obchůdek	▶ 9
STD KV: Podzimní burza	▶ 10
Trénink kognitivních funkcí	▶ 11
Hlášky z českých filmů	▶ 16
Tvorba klientů	▶ 18
Tiráž, Měsíčník e-mailem	▶ 28

Chcete dostávat náš Měsíčník automaticky elektronickou poštou? Jednoduše napište mail na: fokus.redakce@seznam.cz. Do předmětu uveďte: **Měsíčník zasílání elektronicky.**

POČÍTEJ S NEJHORŠÍM, DOUFEJ V NEJLEPŠÍ

*Přinášíme rozhovor s **Katkou Václavíkovou**, case managerkou sokolovského týmu, která ve Fokusu zatím nepůsobí příliš dlouho. Vzhledem k okolnostem jsme se nemohli sejít osobně, a na rozhovoru jsme pracovali přes e-mail – přesto se dozvíme mnoho zajímavostí, například v čem je pro ni fascinující svět duševních poruch, či narkomanů, drog a závislostí.*

► *Katka Václavíková*

► **Práce ve Fokusu je vaším prvním zaměstnáním v životě?**

Ano, po škole jsem zamířila na ZČU v Plzni, a poté do Fokusu.

► **Proč vás zajímá právě sociální oblast?**

Od malička mi bylo do hlavy vštěpováno, že máme lidem pomáhat. Dost mě ale zklamával přístup okolí, který zavrhoval například duševně nemocné

nebo narkomany. Ačkoliv je tato práce náročnější, cítím se lépe, že pomáhám tam, kde zbytek systému nefunguje.

► Fascinuje vás svět duševní nemoci? Co na něm nacházíte zajímavého?

Pro mě je to pompézní téma. Sama se v tom nacházím a ráda tvořím ze záporů klady. Vidím to tak, že lidé s diagnózou v okruhu duševního zdraví více vnímají věci, o kterých nemáme ani ponětí. Rozhodně je zajímavé to, jak vnímají svět a bytosti. Psychopatologie je hodně stigmatizována, a ačkoliv je to často dosti na obtíž, věřím, že se všude dá pomoci.

► Mají podle vás klienti Fokusu něco společného, např. v povaze?

Je to těžké říct takhle jednosměrně, každý má své povahové rysy. Hodně v tom hraje roli to, jakou máte povahu, jestli jste pesimista, optimista, apod. Někdo má v sobě více naděje a stále bojuje, někdo ovšem vše ponechává osudu. Řekla bych, že tito lidé jsou většinou více citlivější, intenzivněji reagují na stres nebo negativní procesy. Čemuž rozumím, mám to stejně. Občas se cítím dost neuroticky a více vše prožívám.

► Jakým směrem byste se chtěla dále vyvíjet? V sociální oblasti, nebo jinde?

Nejraději bych spojila jak můj osobní cíl, tak sociální práci. Chtěla bych být adiktologem, a tak se snažím. Můj soukromý život proto zahrnuje samoučení se, doučování od lékařů a různé konference. Občas si říkám, jestli to

já jako často lenivý člověk zvládnou, ale zase si říkám, že jednoho dne budu doktorka Václavíková, čemuž upřímně nikdo moc nevěřil.

► Čím vás přitahuje svět závislostí, drog, narkomanů?

Upřímně, vlastně ani netuším. Někoho baví panenky, někoho vláčky a mě bavilo čtení si My děti ze stanice ZOO nebo Nahého obědu. Fascinuje mě to stejně jako duševní nemoci. Štvalo mě, že systém závislým hodně ubližuje. Za komunismu byli zavíráni do ústavu, dnes se sice tváří, že pomoci chtějí, ale stát do tohoto odvětví ani neinvestuje. Schválně se podívejte na internet,

kolik lůžek máme na západní Čechy. K-centrum a podobné instituce mají velký potenciál, a jsem za to ráda. Jenže je to další stigmatizace. Například moje babička se se mnou odmítá bavit o mém studiu, protože se stydí za to, že chci závislosti studovat. V jejím okolí s nimi mělo problém spoustu lidí, ale samozřejmě se o tom nemluví. A takhle to většinou funguje. Jsem ráda, že se to s dobou zlepšuje, ale také to bere s sebou příčinu mladších a mladších uživatelů.

► Čeho byste chtěla dosáhnout? Jaké jsou vaše plány do budoucna?

Určitě dokončení studia adiktologie. Ráda bych více cestovala, což teď bohužel není moc možné, ale snad se do budoucna povede. Mám takové obyčejné plány, jako postavit dům a mít dvě zdravé děti, milujícího partnera. Nesejde mi moc na penězích nebo na moci, jsem spíše samotář, a to by mě docela ovlivňovalo. Prožila jsem zatím

šilný život, a tak je můj cíl zažít i něco obyčejného plného štěstí. Důležité je dělat, co vás baví, protože ačkoliv to zní jako klišé, je to pravda. Nejste poté šťastní, zachází to do hlubších a hlubších problémů, negativních pocitů a určitě se každý z nás setkal s někým, kdo dosáhl syndromu vyhoření jen proto, protože si vybral něco, co nebylo pro něj. Každý z nás má koníčky, kterým se rád věnuje, a proto doufám, že mi i na ně zbyde čas. Stejně jako říká moje babička, když se jí zeptám na to, co by si přála k Vánocům „Hlavně klid!“

► Považujete se za optimistu, nebo pesimistu?

Jsem spíše pesimista, mám to takové zděděné po matce. Snažím se řídit větou „Počítej s nejhorším a doufej v nejlepší“, ale ruku na srdce, ani to doufání mi občas nejde. Často šílím a představuji si nejhorší scénáře, ale umím být i velice pozitivní. Řekla bych, že se to odvíjí od situace. Můj protějšek je naopak velký optimista a laxní bytost, takže se báječně doplňujeme.

► Domníváte se, že na vaší generaci je vyvíjený tlak na úspěch, který je historicky bezprecedentní?

Sdílím ten pohled, že ano. Víte, vlastně do třiceti máme stihnout vystudovat, najít si práci, koupit byt nebo dům, finančně se zabezpečit, vdát se, porodit děti, a to je vše. Nikdo mi nikdy neřekl, co se bude dít pak. Mám tolik představ o tom, jak krásný budu mít život i po 30 letech, co vše se dá ještě zažít a vybudovat, ale společnost to vlastně neřeší. Nejdůležitější jste pro ně do těch třiceti, kdy je vyvíjen obrovský nátlak na to, co všechno musíme stihnout. Není to chyba jednotlivce, ale pohledu celé společnosti. Občas mám pocit, že jsme stále zaseklí někde ve čtyřicátých letech, kdy jsou ženy stále doma s dětmi a mají po manželově příchodu domů okamžitě ohřát večeři a namasírovat mu nohy. V dnešní době jsou většími hrdinkami ženy, protože nárůst rozvodů rapidně stoupá, a spousta z nich je proto vystavena samoživitelství a neřestem nového světa. Nejsem feministka, myslím si, že bychom si měli být rovni. Avšak i v tomto vidím rozdíly.

Každopádně naše generace má výhodu sítě, kdy se můžete s kýmkoliv na čemkoliv domluvit, shánět práci o 600 km daleko, volat si s partnerem z Anglie apod. Máme to o něco snazší, ale naopak i tohle má své nevýhody. Každý si Vás může vyfotit, natočit, dostat se Vám na účet, setkáváme se s kyberšikanou i závislostí. Ale ovšem, máme oproti minulému století více škol, více možností práce, více volnosti, ale s tím více povinností. Já například miluju dobu mé matky, kdy se chodilo telefonovat do budky, lidé si posílali dopisy a házeli si kamínky do oken. Ženy byly cudnější a muži více galantnější. Vše má ale svůj pokrok, to se ovlivnit ani zastavit nedá.

► Věnujete se literární tvorbě, píšete povídky. O čem jsou?

Zavedlo mě k tomu psaní poezie a deníků. Píšu realistické pohledy na svět, většinou ohledně závislostí, nemocí a antiutopií ze světa. Momentálně mám rozepsanou knihu povídek. Byla jsem do toho zatáhnuta kamarádem, který sám píše již několikátou knihu. Chodili jsme na louku na pivo a on nám četl své texty, píše báječně, až mu závidím. Ale jak se říká, každý autor nemá rád své dílo, a proto je dobré, když ho zhodnotí někdo jiný.

► **Vaším oblíbeným básníkem je J. H. Krchovský. Oceňujete jeho tvorbu, v čem je jiný, výjimečný, co vás na něm zajímá? Jeho morbidita, pesimismus, fascinace smrtí?**

Ach ano, Krchovský je imponantní. Imponuje mi přesně tím, co zmiňujete. On si vlastně z toho všeho utahuje. Sám je depresivní pesimista, ale nikdy by se neodvážil si na svůj život sáhnout, a tak o tom píše poezii. Píše báječné básně, občas se usmějete, občas vám zamrazí po zádech. Když ale víte, jak to doopravdy myslí, je to čtení odpočinkové.

► *J. H. Krchovský*

► **Co čtete z prózy? Máte oblíbeného prozaického autora, nebo žánr?**

Čtu od malička, matka mě k tomu vedla. V mé knihovně najdete nejvíce knih od „beat generation,“ kam patřil například Jack Kerouac, Ginsberg nebo W. S. Burroughs. Většina těchto děl je z amerického podsvětí z padesátých let, kdy městům vládli opilí námořníci, cudné ženy, spousta drog a literatury. Mám ráda ale i severské kriminálky, z autorů určitě Keplera nebo Larssona. Jinak je to u mě rozmanité, ale když zmíním knihy, tak určitě doporučuji Mechanický pomeranč, skvělá antiutopie o zlu, Klub rváčů, Bílou moc, což je česká tvorba, Na cestě, Feťák, Kvílení nebo „A hroši se uvařili ve svých nádržích,“ což je dost zavádějící název, uznávám.

► **Zabýváte se i výtvarnou tvorbou, grafikou? V jaké konkrétní oblasti?**

Od mala maluji, v poslední době nemám moc čas, ale ráda si po náročném týdnu vytáhnu plátno a olejové barvy. Grafiku dělám jen tak okrajově, ale

pomáhá mi to při tvoření vlastních věcí nebo návrhů na tetování. S tím jsem začala v srpnu, technikou handpoke, což je tetování s jednou jehlou. Mám toho hodně co tvořit, ale potřebovala bych, aby měl den alespoň 40 hodin a já vše mohla stíhat.

► Způsobuje podle vás celou řadu problémů skutečnost, že myšlení Evropana či Američana má tendenci opomíjet negativní stránky života, a upřednostňuje jenom ty pozitivní? Je problém v nepochopení dialektiky? Bavíte se o tom v rámci studia humanitních věd na ZČU v Plzni?

Studium humanitních věd jsem již ukončila, což ale neznamená, že se k nim nikdy nechci vrátet. Humanistika je nádherný obor. Každopádně něco na tom bude, vezměte si politiku. Myslíte si, že by se Vám někdy nějaký politik přiznal, že krade? A tak to má i společnost, nikdo se nechce chlubit svým negativem. Naštěstí některé věci už nejsou tak tabu, jako třeba homosexualita nebo závislosti, ale spousta témat se schválně neotevívá. Ať už je to psychiatrie, zneužívání nebo černý trh, i na internetu samozřejmě. Spoustu věcí to kazí, jelikož se tím pádem neřeší a zaklíní se mezi ostatní.

Jsme poháněni projevy o našich právech, o našem zdraví a možnostech. Jenže ten, kdo nic z toho nemá s tím sám ani nic nenadělá. Systém to často řešit nechce. A přesně proto jsou tady lidé jako my. Ovšem, nic nemůže být dokonalé, ale občas si říkám, jestli to lidé myslí vážně. Setkávám se s absurdními a zastaralými názory, což pravděpodobně každý, které ničí to, co budujeme. Spousta problémů se tvoří jen tím, že o něčem negativním nikdo nechce slyšet. ◀

Michal Černý

VÁNOČNÍ OBCHŮDEK

Přijďte si prohlédnout a nakoupit do Sociálně terapeutické dílny naše krásné výrobky. Odnést si můžete výrobky ze šicí a letos poprvé i z keramické dílny.

Kdy: v týdnu od 7. 12. 2020 do 12. 12. 2020

Těšíme se na vás Zuzka, Maruška, Diana, Jana a Lucka

Zájemce prosíme o předchozí telefonickou domluvu, aby nás nebylo v dílně v jednom okamžiku víc, než je zdrávo, vzhledem k vládním nařízením.

PODZIMNÍ BURZA

Bohužel se nám nepodařilo uspořádat podzimní burzu z důvodu přísných hygienických nařízeních. Věci shromažďujeme dál. Jakmile budou vhodnější podmínky k uspořádání burzy, bude alespoň z čeho vybírat. Výhledově vidíme její konání v jarních měsících. S předstihem budeme všechny informovat.

VÁNOČNÍ BESÍDKA

Letošní Vánoce budou probíhat ve zcela jiném duchu.

Není nám umožněno uspořádat hromadnou Vánoční besídku, která je v závěru roku tolik oblíbená. Budeme se tedy s přítomnými návštěvníky STD vánočně veselit v průběhu celého měsíce prosince. ◀

TRÉNINK KOGNITIVNÍCH FUNKCÍ

Pro zkrácení dlouhé chvíle a procvičení paměti a myšlení jsme do tohoto čísla FOKUS Měsíčníku připravili několik křížovek, doplňovaček či kvízů.

Obrazně řečeno

„Nepletu-li se, mafiáni zase říkají [] (tajenka),“ ozval se malý 😊. „Nepleteš se a taky se pleteš, protože to znamená něco úplně jiného,“ zasmál se sečtělý 😊. „Obrazně řečeno, mícháš hrušky s jablky.“ „Ale zní to jako lákavá výzva k odpočinku!“ „To jo, jenže oni takhle vyhlašují válku jinému gangu. Což my v úmyslu nemáme, protože jsme tak RUMÍLOVMINÍ (srovnejte správně slabiky), že bychom ani mouše neublížili.“

OSMISMĚRKA

Vyškrtejte uvedená slova ve všech směrech – vodorovně, svisle i úhlopříčně, zprava doleva, shora dolů a opačně. Zbyde 18 písmen. Čtěte je po řádcích a dozvíte se tajenku. Písmena mohou být vyškrtnuta víckrát.

R	L	E	N	I	T	N	A	M	A	M
O	M	A	R	C	I	P	Á	N	Z	I
T	A	M	A	D	L	O	I	L	M	N
Á	E	O	Ě	A	K	T	A	M	A	I
R	A	D	H	S	Ý	N	E	A	S	A
E	T	I	O	M	Í	R	U	L	K	T
D	I	S	T	N	U	Č	A	Š	A	U
O	Š	T	I	Ň	M	A	E	E	T	R
M	E	K	K	G	R	C	A	K	C	A
E	M	A	N	D	A	R	I	N	K	A
A	K	U	O	M	I	M	I	K	R	Y

- MACEŠKA
- MADLO
- MAGISTR
- MALŠE
- MANDARINKA
- MANTINEL
- MARCIPÁN
- MASKA
- MATKA
- MERUŇKA
- MEŠITA
- MĚSÍČEK
- MIMIKRY
- MINIATURA
- MODERÁTOR
- MODISTKA
- MOUKA
- MÝTINA

Zdroj: časopis Makovice

Hudba mezi rakvemi!?

„To, co vidíte před sebou, není žádný výletní hrádek,

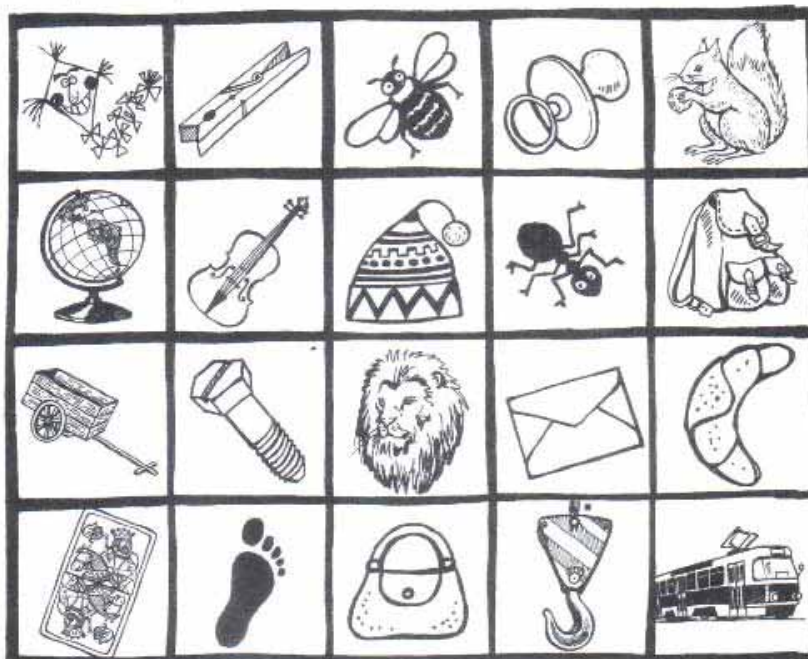
(tajenka)

šlechtického rodu Schwarzenberků* z roku 1874,“ ozval se průvodce. „Představte si, že sto čtyřicet let nepotřebovala opravu! Dneska se tu konají koncerty.“ „Brrr! Hudba mezi rakvemi! Hrůza!“ otrásl se mák-strašpytel. „Ale jdi! Ty jsou dole v kryptě! Hraje se o patro výš v kapli. A za svitu svíček!“ uklidnil bázlivce mák-historik, zatímco výprava pokračovala dál anglickým parkem.

**Hrobku nechal postavit v roce 1874 Jan Adolf Schwarzenberg na přání své manželky Eleanory.*

OBRÁZKOVÁ DOPLŇOVAČKA

Obrázky správně pojmenujte. Třetí písmena jejich názvu tvoří tajenku, kterou přečtete po řádcích.

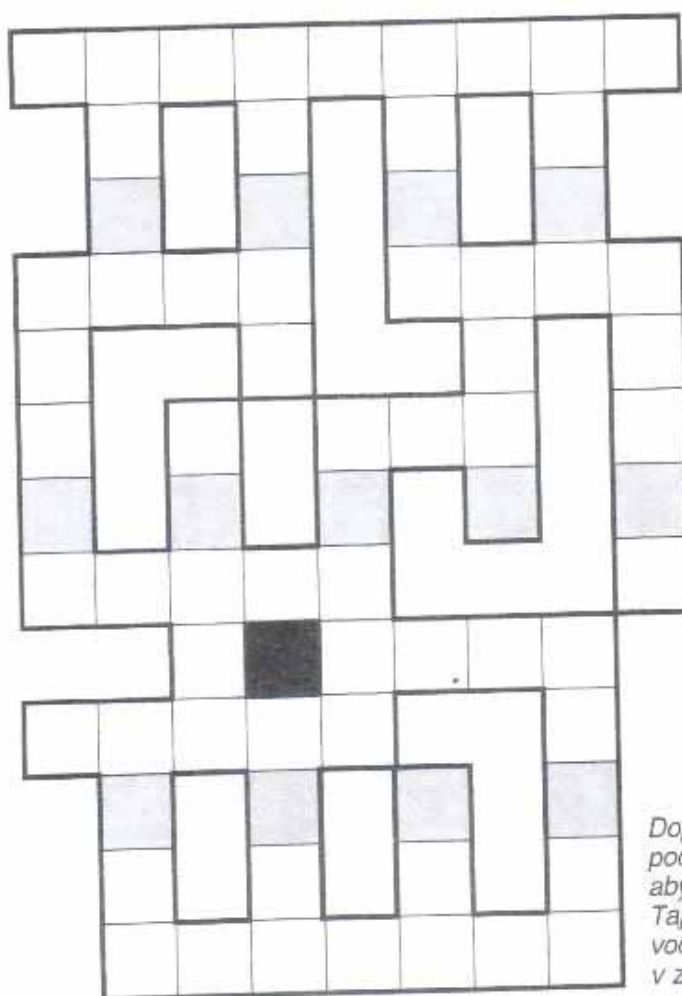

Zdroj: časopis Makovice

Hejtman a jeho hůl

„Při stavbě Světa dohlížel na dělníky přísný hejtman,“
vyprávěl pan Nepovím za pochodu. „Měl zvláštní hůl a pro
ránu nikdy nešel daleko. Když se mu zdálo, že někdo
nepracuje podle jeho představ, neváhal ji použít. Všichni
se před ním třásli a strašně se ho báli. A měli proč!
Ty rány totiž (tajenka)!“

KRIS-KROS

3

RET
SÁM

4

ARCHA
ÁČKO
BOBR
CZECH
ERÁR
NULA
OEIL
RÝMA
ZLÍN

5

AFEKT
AUKCE
EBOLA
NETÍK
OBORA
SJEZD
TYKEV
ZÁVOD

7

ODLITEK

9

ZBROJNICE

*Doplňte uvedené výrazy
podle počtu písmen tak,
aby se správně křížovaly.
Tajenku přečtete ve
vodorovném směru
v zabarvených políčkách.*

Zdroj: časopis Makovice

Velká nelibost

„V roce (tajenka) zahájil stavbu tohoto rybníku,“ vykládal pan Nepovím. „Ten se původně jmenoval Nevděk. Třeboňští se kvůli tomu dokonce vzbouřili, ale nebylo jim to nic platné. Krčín tak jako tak nechal k jejich velké nelibosti zbourat část Třeboně – víc než dvacet domů, kostel svatě Alžběty a taky špitál pro přestárlé rolníky. Až o něco později rybník přejmenoval tak, jak ho známe dnes. Tuším, že to bylo o osm let později.“

SUDOKU

Vyplňte do jednotlivých polí číslice od 1 do 9 tak, aby každá z nich byla v každé řádce, v každém sloupci a zároveň v každém rámečku o 3 x 3 polích (vyznačeném tučnou linkou) jen jednou. Tajenku přečtete po řádcích v zabarvených políčkách.

			9	2	7	8	3	5
		7	3	8	6	9	4	
	8		4	1		2		7
9	1	3	2	5		4	7	6
2	6	4	1	7		3		8
8	7				4	1	2	
7	9				3	5		2
4	5				1	6	8	
		8	5	6		7		4

Zdroj: časopis Makovice

Chyba lávky!

„Z toho usuzuji, že ten pán byl zřejmě nějaký věhlasný cestovatel, když ten rybník takhle pojmenoval,“ ozval se natvrdlý 😊. „Chyba lávky!“ ozval se radostně vodomilný 😊. „Byl a vlastně to i je jeden z nejslavnějších [] [] [] [] [] [] [] [] [] [] (tajenka)! Narodil se v roce 1535 v Kolíně. Když mu bylo pětadvacet let, vstoupil do služeb bohatého šlechtice Viléma z Rožmberka a pustil se do budování rybníků.“

SLOUPCOVKA

			KVĚTINA S OSTNY	1						
ŘÍMSKY 51			RTĚNKA	2			CHEM. ZNÁČKA BORU		SPOJKA	
1000 ml						MALÁ ZÁBA				
<i>Luštěte jen ve vodorovném směru. Svisle vyjdou vždy stejná písmena.</i>			SVAZEK PLODŮ				PRVNÍ PÍSMENA ABECEDY	3	<i>Písmena ve vyznačených políčkách srovnejte podle čísel do tabulky.</i>	
			ZNAČKA TUNY		ZBABĚ- LEC	4				
NÍŽŠÍ VOJEN. JEDNOT- KA	5					ZÍDOV- SKÝ DU- CHOVNÍ			6	
FAKTU- RA KONTO	Ú			7		CHEM. ZN. KRYP- TONU		SLANGO- VÉ JE- VIŠTĚ		8
			CIZO- KRAJNÝ STROM					MPZ BELGIE		
PŘED ŠESTÝM					10		SOU- HLAS- KA S HÁČKEM	11	ZÁ- JMENO	
DĚTSKÝ PO- ZDRAV						PRSTY DRAVÝCH PTÁKŮ				12
<i>Pomůcka: BINA, ČETA</i>			MODRÁ LUČNÍ BYLINA					DLOUHÁ SAMO- HLÁSKA	13	
CHLA- PEC	H			14		TROPIC- KÉ OVOCE				J A

5	7	4	9	10	14	2	12	3	8	6	9	13	11	1
---	---	---	---	----	----	---	----	---	---	---	---	----	----	---

Zdroj: časopis Makovice

POZNÁTE HLÁŠKY Z ČESKÝCH FILMŮ?

1. „Neber úplatky, neber úplatky, nebo se z toho zblázníš.“

- a) Vesničko má středisková
- b) Jáchyme, hoď ho do stroje
- c) Holky z porcelánu

2. „Kde udělali soudruzi z NDR chybu?“

- a) Pelíšky
- b) Světáci
- c) Pupendo

3. „Já jsem malej, ale šikovnej.“

- a) Koloběžka první
- b) Princezna ze mlejna
- c) Tři veteráni

4. „Šla a šla, až přišla do jinýho stavu.“

- a) Kameňák
- b) Dobrý voják Švejk
- c) Tajemství hradu v Karpatech

5. „Jestli ona je panna, tak já jsem orel!“

- a) Slunce, seno, jahody
- b) Pane, vy jste vdova!
- c) Buldoci a třešně

6. „Tento způsob léta zdá se být poněkud nešťastným.“

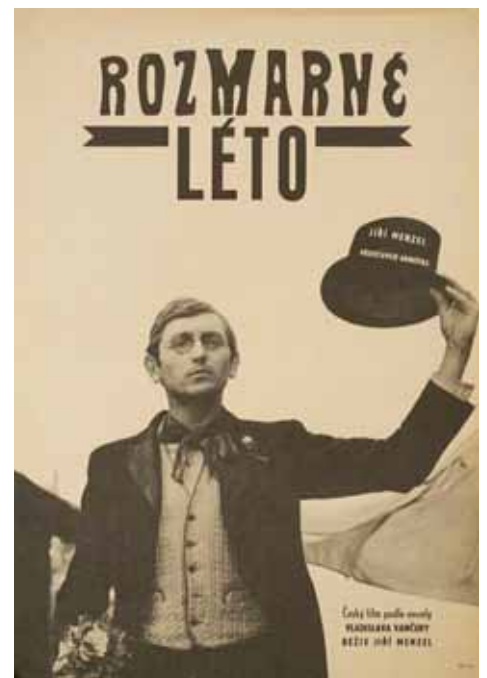
- a) Rozpuštěný a vypuštěný
- b) Rozmarné léto
- c) Fešák Hubert

7. „Nečti pořád, nebo ti to zůstane.“

- a) Nejistá sezóna
- b) Honza málem králem
- c) Koloběžka první

Řešení:

1B, 2A, 3B, 4A, 5C, 6B, 7C

MATĚJOVA TVORBA

Mám nápad napsat básně o prvních 40-ti letech života, každá báseň obsahuje zjednodušeně jeden rok. Kdo chcete, zkuste to napsat se mnou a jinak. Toto je třetí pokračování.

4. rok

Už bych prý rok měl plakat ve školce,
že tatínka více zajímá kariéra.

Maminka ze slz se koupe ve stoce,
a vedle milenky otce hýčká riviéra.

V hlavě mi to prý nemá dávat smysl,
mám si hrát s autíčkem jsem-li kluk.
Jenom zapomněli že má jedinečná mysl.
Už od porodu nahrává celý jejich zvuk.

Když táta s mámou není zrovna v domě,
když máma pláče do polštáře a myslí, že neslyším.
Dobře vím, že tady teď nejde jenom o mě.
Oba ani netuší co všechno se z těchto lekcí naučím.

5. rok

Už za rok bude den poznání školy,
tam kam dlouho sourozenci starší patří.
Víc než do čtyř počítat bychom měli,
při krocích k bráně moudrosti paprsky září.

Ještě se pohoupej na laně dětskosti,
ještě si po obědě do postýlky lehni.
Po devět let ti tubou stroze odpírati,
místo toho počty naučí tě a úctě vlasti.

Už končí roky s míčem či s autíčkem,
jen po škole na ně čas možná bude.
Pokud úkoly domácí mítí budeš s tatíčkem,
a jestli se tvé štěstí k jedničce sune.

6. rok

Kdo by to čekal, že rok abecedy tak krásný bude.
Kdo spočítat zvládne všechny své spolužáky.
Každé další jitro vcházíš do budovy pro dospělé.
Za branou školky ses vykašlal na hrozný bubáky.

Brzy napočítáš do dvaceti a vyjmenuješ abecedu,
jen tě čeká ji napsat jako na sto let.
Až pochopíš tu práci, dostaneš velkou lžící medu,
jen to opravdu nepíšeš dneska naposled.

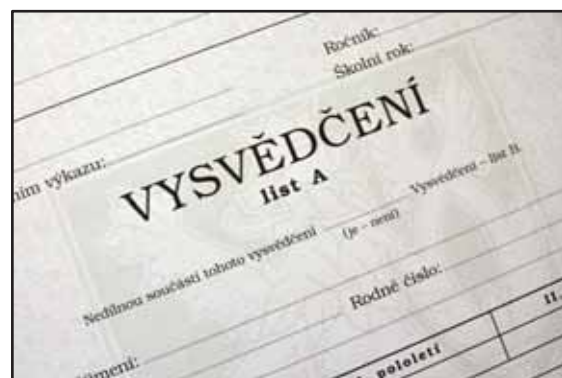
Ač nezdálo se to být vůbec možné,
v řádu jsou tu pořád mezery.
Stejně si tu s tebou hrajou vděčně,
proč by měli veliké zábrany.

7. rok

Tady je ten kluk mazaný,
Sem vchází ta holka bystrá.
Vždyť to s ním marné není.
Pro nás je to duše čistá.

Už má první vysvědčení v číslech,
už se cítí být hodný obdivu svých sourozenců.
Může si dát pozor, až začne vylét.
Až bude užívat prázdninách na pěti světadílů.

Netrapme ho příliš velkým světem,
nekažme ji hlavu starostmi dospělých.
Ať k nám běží v zádech s větrem.
Uvidí to jednou v očích zasněných

ZVÍŘATA ON-LINE

Medvědi, netopýři, dokonce i hmyz – ti všichni mohou zkoumat své okolí a dělit se o poznatky na zvířecím „Facebooku“. Existuje dokonce plán propojit živočichy přes Mezinárodní kosmickou stanici.

Michal Černý

Příběh bílého žraloka, kterého australští vědci pojmenovali Alfa, nabízí vzrušující záhadu. Výzkumníci ho vybavili vysílačem zaznamenávajícím jeho pozici, hloubku vody a okolní teplotu. Na Štědrý den roku 2003 třímetrovy žralok neobvykle dlouho plaval vysokou rychlostí, jako by snad pronásledoval nějakou kořist. Náhle se zřítíl do hloubi přibližně 580 metrů. Avšak místo toho, aby teplota s hloubkou poklesla, stoupla ze sedmi na téměř 25 stupňů. A nezměnila se dalších šest dní, kdy vysílač klesal maximálně do stometrové hloubky. O čtyři měsíce později ho výzkumníci našli vybledlý a poničený na pobřeží západní Austrálie.

Měli jediné vysvětlení: Alfa ve skutečnosti prchal před větším dravcem a stal se jeho obětí. Vysílač se v útrokách predátora ohřál a po čase byl coby nestravitelný vyvrhnut. Jaké monstrum však mohlo sežrat třímetrového lovce? Přirozeným nepřítelem žraloků je jenom kosatka dravá, ta se však většinou neponořuje do půlkilometrových hloubek. Některá méně seriózní média hledala identitu pachatele až v třetihorách: zaútočit prý musel megalodon, dvacet metrů dlouhý žralok, který vymřel před více než dvěma miliony let.

Ponechme otázku gigantického predátora zatím otevřenou. Jisté je, že díky příběhům jako tento může sledování zvířat pomocí dálkových vysílačů fascinovat širokou veřejnost. Biologové již vybavili různými přístroji kolem 50 000 živočichů po celém světě, díky čemuž je mohou mimo jiné lépe

chránit. Zároveň se ale nabízí možnost využít živé tvory jako nedobrovolné sběrače dat pro nejrůznější obory lidské činnosti. Otázkou pak je, co z toho budou mít sama zvířata a nakolik jim přístroje komplikují život.

Pozor, vybuchne sopka

Technologií pro dálkové sledování živočichů existuje několik. Především GPS, která se však kvůli značné hmotnosti baterie hodí pouze pro větší zvířata, třeba jeleny či různé šelmy. Telemetrický obojek pro jelena na Šumavě stojí kolem 80 tisíc Kč a váží bezmála jeden kilogram, pro rysa váží čtvrt kilogramu. Údaje o poloze odesílá prostřednictvím SMS v okamžiku, kdy se zvíře ocitne v místech pokrytých mobilním signálem. Vědci tak zjistí, kudy se jelen nebo rys ostrovid pohybuje, kde se zastaví, kdy loví, ale třeba i to, že jeho tělesná teplota klesla, což většinou znamená jediné – že zvíře uhynulo. U rysa, který se stává častým terčem pytláků, se to v průběhu výzkumu stalo již osmkrát.

► Český systém BAARA sledoval netopýry na Kypru a v Egyptě

Druhou často používanou technologií je rádiová telemetrie, zachycování rádiového signálu z malého vysílače upevněného na živočichovi. Energeticky nenáročné zařízení nemusí mít tak velkou baterii, takže například český systém BAARA, vyvinutý v Ústavu přístrojové techniky Akademie věd ČR ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, dokázal prostřednictvím sítě přijímacích pozemních stanic rozmístěných v terénu sledovat na Kypru a v Egyptě netopýry o hmotnosti pouhých čtyř gramů.

Polohu živočicha dokáže spočítat díky tomu, že signál vysílače zachycuje více stanic současně. Dokonce by tak šlo monitorovat i hmyz, třeba čmeláky nebo vážky.

System lze využít mnoha způsoby; má-li se třeba stavět nová silnice, lze pomocí něj zmapovat koridory, jimiž se pohybují drobní ptáci nebo netopýři, a navrhnout pak v projektu změny, které mohou zabránit zbytečným kolizím.

► *Malé senzory lze upevnit i na čmeláky, a monitorovat jejich pohyb*

Možnosti jsou však mnohem větší. „Zvířata nás mohou varovat před katastrofami, předpovídat počasí nebo měřit chemii vzduchu, vody a země,“ píše německý filozof a publicista Alexander Pschera v knize *Internet zvířat*. Zjišťovat lze mimo jiné množství ozónu nebo rychlost větru, v moři například tlak vody, obsah soli či pozorovat slabé světélkování bioluminiscenčních organismů.

Dálkovým sledováním zvířat proslul především Institut Maxe Plancka pro ornitologii v německém Radolfzellu. Tamní vědci mimo jiné implantovali ptákům senzory, které měří srdeční činnost a tělesnou teplotu. Kachny tak mohou například včas upozornit na příchod ptačí chřipky – mají totiž vyšší

teplotu už v době, kdy nemoc ještě naplno nepropukla. Díky tomu lze třeba lépe chránit drůbež. Uvažuje se také o tom, že by mořští ptáci pomocí miniaturních kamer odhalovali lodě pirátů.

Výzkumníci z Radolfzelli se zaměřili i na suchozemská zvířata. V oblasti kolem sopky Etna na Sicílii, jednoho z nejaktivnějších vulkánů světa, opatřili kozy a ovce vysílači a potvrdili, že tajemný zvířecí „šestý smysl“ není jen výmyslem. Sedm největších výbuchů Etny posledních let vyděsilo ovce a

kozy se značným předstihem: čtyři až šest hodin před erupcí prchaly do nejbližšího úkrytu, přičemž vystrašit je nemohla šelma, například vlk – panikařily totiž v pravidelném kruhu kolem vulkánu.

Zatím vědci netuší, na co zvířata reagují, možná na otřesy či plyny, které jsou předzvěstí erupce. Vzorec pohybu vyděšených ovcí a koz byl každopádně tak typický, že jej

dohlížející počítačový software dokázal automaticky rozpoznat. Výzkumníci teď musí zjistit, jestli lze pozoruhodné výsledky zopakovat i na jiných místech světa.

Pokud by živočichové skutečně měli hrát roli „kanárků“ varujících před smrtelným nebezpečím, nesměli by se ovšem na toulkách krajinou ocitat mimo signál. Právě na tom šíření „internetu zvířat“ vázne: v odlehlých končinách světa schází potřebná infrastruktura, neexistuje tu například žádná komunikační síť. Kdyby se však podařilo problém nějak obejít, mohl by vzniknout jeden velký senzorický megasystém, který by obklopoval celou planetu.

Znesvěcení přírody?

Vizionáři, kteří na těchto plánech pracují, hledí do vesmíru. Satelity na oběžné dráze se ale pro telemetrii nehodí, mohou současně zpracovávat jen signály z malého počtu pozemních vysílačů. Řešení má přinést iniciativa s názvem Icarus, za níž opět stojí zmíněný radolfzellský institut Maxe

Plancka, konkrétně jeho ředitel Martin Wikelski, který věří, že úspěch přinese spolupráce s ruskou kosmickou agenturou Roskosmos.

Už letos v srpnu má být na ruský modul kosmické stanice ISS instalována přijímací jednotka pro rádiovou telemetrii živočichů, kteří tak navážou komunikaci přímo s vesmírem. Například ptáci ponosou malý radiový štítek o hmotnosti do pěti gramů a objemu 1,5 cm³, tedy přibližně o velikosti mince. Bude vybaven maličkým solárním panelem pro napájení, GPS jednotkou a několika senzory zaznamenávajícími zrychlení či okolní teplotu. Kosmická stanice obkrouží Zemi každých několik hodin a když se ocitne nad oblastí zájmu, aktivuje vysílače na zvířatech pomocí budícího signálu – radiový štítek procitne z energeticky úsporného stavu a do vesmíru odešle informace, které zaznamenal.

Už nyní je plánováno kolem třiceti projektů zahrnujících netopýry, mořské želvy i velké savce, jako jsou medvědi, tygři nebo pumy – ti všichni mají na „internetu zvířat“ sdílet informace o svém životě a prostředí, v němž se pohybují. A nemusí zůstat jen u velkých tvorů, také z vesmíru prý časem půjde sledovat i větší hmyz. Autoři projektu chtějí údaje prodávat vědeckým institucím a částečně je též zdarma nabídnou všem zájemcům prostřednictvím již fungující databanky *movebank.org*.

Dosah signálu má být až 800 km, což na oběžnou dráhu bohatě stačí. Přesto existují pochybnosti: „Icarus je bezesporu ambiciózní projekt, otázkou ale je, jestli bude systém malých vysílačů skutečně fungovat tak, jak autoři předpokládají – oni o možných problémech nemluví, protože by ztratili potenciální klienty, a Icarus se samozřejmě musí z komerčního hlediska vyplatit,“ říká Tomáš Bartonička z Masarykovy univerzity v Brně, vědec, který se podílí na sledování netopýrů pomocí českého systému BAARA.

Kromě technických otázek se vynořují i ty etické. Nebude těmito úžasnými telemetrickými projekty netknutá příroda „znesvěcena“? Veřejně přístupná data o pohybu goril, tygrů a dalších živočichů by mohli využívat třeba organizátoři zájezdů, takže by skupiny turistů zvířata více rušily. Pytláci by snáze vystopovali kořist. A pak je tu stres: „Už samotný odchyt živočicha,

dotek lidské ruky, připojení senzorů je značným zásahem do jeho života,“ připouští Tomáš Bartonička. U ryb se vysílač dokonce musí vložit do břišní dutiny, což je problematičtější než nalepení malého zařízení mezi křídla netopýra nebo ptáka. Vyžaduje to anestezii, ryba si musí na přístroj zvykat v akváriu a podobně.

Získat povolení pro telemetrii není ovšem snadná záležitost. Vyjadřují se k němu etické komise a u chráněných živočichů – například právě netopýrů – musí udělit výjimku. Povolení zpravidla dostane jen instituce, která zaručuje profesionální přístup a to, že nedojde ke zbytečnému trápení zvířat. Zoolog Pavel Šustr z Ústavu výzkumu globální změny Akademie věd ČR, který se podílí na sledování jelenů a rysů na Šumavě, se proto nedomnívá, že by telemetrie byla pokusem udělat z přírody jednu velkou zoologickou zahradu či napínavou reality show. „Většina dat je neveřejných a výsledky přinášejí spíš užitek, který vyváží potenciální škody.“

► *Databanka movebank.org*

Totéž si myslí i Hnutí Duha, které se sledováním rysa na Šumavě zabývá rovněž: „Pytláci využívají mobilní telefony, fotopasti s okamžitým přenosem dat, noční vidění a další technické vymoženosti. Proč by vědci nemohli používat telemetrii?“ argumentuje Josefa Volfová z Hnutí Duha, koordinátorka monitoringu šelem na Šumavě. Ekologická organizace nic nenamítá ani proti použití těchto technologií mimo ochranu zvířat, pokud

výzkumníci získají potřebná povolení a jasně doloží, k čemu získané poznatky budou.

Závěrem zbývá zodpovědět otázku, jaké zvíře sežralo bílého žraloka jménem Alfa. Řešení záhady se vydal hledat australský dokumentarista Dave Riggs. Mluvil s vědci, kteří se domnívají, že pachatelem byl mimořádně velký bílý žralok o délce nejméně šesti metrů. Ve hře by tak byla genetická mutace ke gigantismu, jistotu ovšem nemáme. Stopa k prehistorickému megalodonovi v každém případě schází; některá tajemství si příroda zkrátka ponechá i v budoucnu.

Michal Černý

► *Dokumentarista Dave Riggs*

CITÁTY ANIČKY MENDELOVÉ

- ▶ *I ty nejkrásnější roky mají své deštivé dny.*
- ▶ *Když manželka mlčí, nepřerušuj ji.*
- ▶ *Nechtěj být člověkem úspěšným, ale člověkem, který za něco stojí.*
- ▶ *Zima-li na Kateřinu, přilož si peřinu.*
- ▶ *Bud'me vděční za to, že existují blbci, bez nich bychom nemohli vyniknout.*
 - ▶ *Život vám dává přesně to, co od něj očekáváte.*
 - ▶ *Špatná zpráva, že čas letí, dobrá, že ho pilot řídí.*

TIRÁŽ

FOKUS MĚSÍČNÍK (PROSINEC 2020)

REDAKČNÍ RADA

Michal Černý, Petr Kohuš, Zuzana Kötelešová

GRAFICKÝ DESIGN

Michal Černý

ZDROJE FOTOGRAFIÍ A ILUSTRACÍ

www.freeimages.com

Uzávěrka příštího čísla: **pondělí 28. prosince 2020**

Příspěvky do FOKUS Měsíčníku prosím pošlete na e-mailovou adresu:

fokus.redakce@seznam.cz

WEBOVÉ STRÁNKY FOKUS MLADÁ BOLESLAV

<http://www.fokus-mb.cz/>

WEBOVÉ STRÁNKY FOKUS MĚSÍČNÍKU

<http://www.fokus-mb.cz/index.php/component/zpravodajKV/?Itemid=127>

SLUŽBA: MĚSÍČNÍK E-MAILEM

Chcete dostávat náš Měsíčník automaticky elektronickou poštou?

Jednoduše napište mail na: fokus.redakce@seznam.cz

Do předmětu uveďte: **Měsíčník zasílání elektronicky**

Zařadíme Vás do adresáře a hned po vydání Měsíčníku Vám bude zaslán elektronicky.

Tato služba je určena všem a je zdarma. Pokud Vám nebude vyhovovat, můžete se odhlásit. ◀

©2020 Fokus Mladá Boleslav, z.s.

